

Az egyházi helyzet Franciaországban.

Reville Jean, a vallástörténelem tanára a párisi egyetemen, a kinek egyházi beszédeiből is egy néhányat közöltünk e folyóiratban, a felembbi ezim alatt két cikket irt az „Inquirer“ angol unitarius hetilapba, a melyeket szintén érdekeseeknek tartunk közölni a román. katolikus és protestáns egyházi helyzetnek megismertetésére Franciaországban az állam és egyház szétválasztására vonatkozó törvény következtében.

I. A római katolikus egyház.

Másfél éve már elmúlt, hogy az állam és egyház közötti szétválasztás megtörtént. Most láthatjuk, hogy ezt a nagy reformot, a mely sokunk előtt Franciaországban sok ideig rémként tünt fel, a nép általában minden komolyabb ellenszenv nélkül elfogadta. Mindencetre van egy sereg helyi nehézség, különösen a tulajdont illetőleg, de ez is már az állam és egyházak közötti egység helyreállítása pillanatáig jutott. Ezek a nehézségek különösen abból a tényből származnak, hogy a kath. egyház nem alkalmazkodva a törvényhez, a melyet a parlament megszavazott és így nem használta fel a módokat, a melyek a tulajdon átadására szolgáltak. De a míg a pápa kárhoztatta a törvényt és a pápának engedelmes püspökök (ámbar nagyobb részük jobbnak tartotta volna alkalmazkodni a szabályokhoz) megtagadták az istentiszteletről a törvénynek megfelelő társulatokat szervezni, úgy látszik, hogy támadásukat inkább a szétválasztás elve, mint a tény ellen irányították. Ha egy politikai reakció lett volna támadandó Franciaországban, meg vagyok győződve, hogy a római egyház nem kísérelte volna meg a konkordatum visszaállítását, de előnyösebbnek tartotta volna a jelen függetlenséget és arra törekedett volna inkább, hogy ennek érdekében enyhébb kikötéseket, vagy éppen kiváltságokat nyerjen,

minthogy egy újba mindjárt arany nyakéket is kovácsoljon, a melylyel magát az államnak alárendelje.

A helyzet valóban nagyon különös. A római katolikusoknak — kivéve egy igen kevés számú plebániát, a melyek nem engedelmesskedtek a pápa rendeletének — egyáltalában nincs törvényes szervezetük. De az istentisztelet úgy gyakoroltatik, mint korábban. A templom — kivéve különös eseteket — törvényesen a községgé vagy az államé; de a tulajdonos által a róm. katolikus nép használatára van átengedve minden bér nélkül, mivel a püspökök vonakodnak bármit is fizetni azért és a polgári hatóság nem akarja magára venni a felelősséget azért, hogy a hagyományos istentiszteleteket felfüggeszsze és a katolikusokat megfoszsza az ők kultuszoktól. A plebániákkal egészen másként áll a dolog, ezeket nem foglalhatják el a papok, sőt a püspökök se, hogy hasznobért ne fizessenek azokért. E szerint a mise mindennap megtartatik és a vallásos szolgálatok úgy folynak, mint azelőtt. Egyetlen különbség, hogy a papot nem fizeti az állam. De tudni kell, hogy a róm. kath. egyházban a nép hozzászólt a ceremóniákért fizetni, a szétválasztást megelőzőleg is, az egyház jövedelmének nagyobb részéről a hívek gondoskodtak. Tényleg most csak a papok fizetésével nagyobb az adózás és némely helyen ezt csak a gazdag családok hordozzák.

Ehez képest a nép nem érez nagy különbséget a mostani és az előbbi állapot között. A különbség jelentékenyebb a papságra nézve, a mely most teljesen az egyházi hatóságtól függ, a pap a püspöktől és a püspök a pápától. A hierarchiának magasabb rangján levők csak örömmel fogadhatják a papságnak ezt a teljes alárendeltségét. Ezzel megszabadultak a veszélytől, a melytől annyira féltek, az istentiszteletekre alakítandó demokratikus társulatoktól, a melyeknek tagjai évről-évre megszavazhatták vagy megtagadhatták volna a parochia költségvetését. A későbbi jövő fogja megmutatni, hogy vajjon az alsóbb papság, a midőn jobban megismeri valódi erejét, nem fog-e ugyanazon demokrátiára hivatkozni, a melyet a pápa most nem ismert el jogaik biztosítékául és nem fogja-e a római egyházba behozni azt az új szellemet, a melyet nemesobb gondolkozású tagjai most lapjaikban, folyóirataikban, könyveikben vagy röpirataikban terjesztenek, de a mely az egyháznak nem tetszik. Két vagy három püspök talán elég lesz arra, hogy egy ily reformot keresztül vigyenek. A tekintély túlsúlya akkor gondos-

kodni fog a maga megmeutéséről. Nem látok más utat, a mely által az új katolicizmus, a mely iránt barátunk Sabatier Pál oly szeretettel viseltetik, a régi egyházba behatolhat; mert én már igen idős történész vagyok egyházi dolgokban arra nézve, hogy a magamévá tegyem az ő illúsióit az egyháznak az ő fejtől származható reformja iránt.

Jelenleg úgy áll a dolog, hogy a róm. egyház Franciaországban a szétválasztás által sok pénzt és nagy tulajdont vesztett el, melyet az egyház a magáénak tart és az állam azt mondja, hogy az övé; de vallási és szellemi dolgokban a római egyház soha sem volt oly szabad Franciaországban, legalább benső életét illetőleg, mint most. A magasabb klerus mindenesetre elvesztette kiváló helyét a hivatalos ünnepegeknél és a városok mind nagyobb számában meg vannak tiltva az istentiszteleti ténykedések az utczákon; pl. a processiók; a hivatali helyiségekből és a nyilvános iskolákból a foszületek el vannak távolítva, úgy, mint a katolikusok mondják, Isten kiüzetett. Az egyház méltóságának hivatalos elismerését, köztiszteletét illető megszorítások az egyház embereinek elevenébe váganak, de a nép nagy többségét, úgy látszik, nem döbentették meg a szétválasztásnak ezek a következményei. Az egyetlen dolog, a mi a népet érdekli, hogy misére szabadon járhasson, hogy az egyházban megkoresztelkedhessék, házasságot köthessen és eltemetessék. Briand úr, a nagytehetségű minister, a kinek hatáskörébe tartozik a szétválasztási törvény alkalmazása, elég büles volt ezt megérteni, mérsékelt politikájával ő elkerüli a népség szokásainak megsértését és így biztosítja e lényeges reform alkalmazását.

II. A protestans egyházak.

A míg a róm. kath. egyház nem fogadta el a szétválasztó törvény rendelkezéseit, a kicsiny protestans sereg, egymástól különböző álláspontja mellett is, igyekezett azoknak eleget tenni. De itt a protestantismus benső megoszlása tette a dolgot oly zavarossá, hogy magok a francia protestansok sem tudják, hogy áll most az ők szervezetük. Hogyan tudjam hát azt tisztán megismertetni külföldi barátainkkal.

Már a szétválasztás előtt különböző protestans egyházak voltak Franciaországban. 1. A reformált presbyteri vagy ősi kálvinista

egyház, mely a legszámosabb. 2. A lutheranus egyház vagy az augsburgi hitvallás egyháza, a mely éppen úgy el volt ismerve az államtól, mint a ref. egyház. 3. A szabad egyházaknak több kis csoportja, mint a szabad evangéliumi egyházak egyesülete, a baptisták, a methodisták egyháza és más jelentőség nélküliek. A 3 pont alattiak nem voltak az állammal összeköttetésben. Ezek már szét voltak választva és így nem kellett egyebet tenniök, minthogy meglevő szervezetökkel alkalmazkodjanak a szétválasztási törvény gyakorlati rendelkezéseihez. A lutheránus egyház a maga párisi és montbeliardi két zsinat határozataival és élén a maga egyetemes zsinatával abban a helyzetben volt, hogy a szervezetének egész gépezetét fenntartsa, mivel a köztük uralkodó türelmes szellem, az orthodoxokat és szabadelvűeket ugyanazon testületben egyesítette. Nekik is csak alkalmazni kellett szabályzataikat az új törvényes helyzethez.

De a reformatus presbyteri egyházakkal másként áll a dolog. Törvényesen egy testületet alkottak ugyan, de tényleg 1870 óta két testület volt; az orthodox vagy zsinati egyházak és szabadelvű egyházak. A kormány nem ismerte el ezt a megoszlást és az egész ref. egyházat egy felekezetnek tekintette.

A mikor a szétválasztási törvény megszavazandó volt, nagy hajlandóság nyilvánult közönségesen egy és ugyanazon szervezetben biztosítani az összes református protestansok egységét. Egy ilyen csekély protestans kisebbségnek egy katolikus országban felette előnyösnek látszott, hogy egyszersmindenkorra ne ossza meg magát s ne vesztesse erejét a versenygésre. Nem kétlem, hogy a ref. protestansok között legtöbben azt óhajtották, hogy legalább a kísérlet ez irányban megtéessék, főleg, hogy az összes református egyházak képviselői hivassanak egybe egy általános gyűlésbe, hogy a lehetőleg egy egységes szervezet útjai és módjai felett határozzanak. De az orthodox rész vezetői nem óhajtottak egy ilyen egyesülést. Az orthodox ref. egyházaknak már volt egy teljes zsinati szervezetük — kerületi és egyetemes zsinat kötelező hitcikkekkkel — rájuk nézve hivatalságuk és gyakorlatiatlannak tetszett, hogy saját házukat veszélyeztessék az összes ref. egyházak gyűlésén való tanácskozással. De saját egyetemes zsinatuk egy nagy kisebbségében meg volt a hajlandóság az egyesülési terv iránt és a reimsi gyűlésen 1905-ben egy szótöbbséggel elhatározottak, hogy az egyetemes gyűlést a szétválasztás után egybe kell hívni minden hátránya nélkül a meglevő magán szervezeteknek. Az a határozat is igen

merész volt a vezetőkre nézve. A gyűlés, a melyen többségük volt, ezt a szavazatot úgy magyarázta, hogy az egyetemes gyűlést csak akkor kell egybehívni, a mikor a szétválasztás már végrehajtott, azaz, a mikor a ref. egyházak már újra szerveztettek és csak a külön szervezett ref. egyházak szövetségének alkalmosságára felelt kell határozniok. Egyszersmind komolyan megkezdették az orthodox gyülekezetek újszervezését a szétválasztási törvény rendelkezéseinek megfelelőleg; nagy meenyiségű pénzt gyűjtöttek az orthodox egyházak gazdag tagjai között és az orleansi (1906), a montpellieri (1907 január) zsinatokon *az evangélium szerint reformált egyházak nemzeti egyesülete* szentesítést nyert. És most a párisi zsinaton (1907 május) ez az orthodox egyesület meghívta a többi református szervezeteket, hogy tartsanak egy egyetemes gyűlést, a melyen a külön szervezetek képviseltessék magokat — s nem közvetlen maguk az egyházak — hogy határozzanak a felett, hogy miben munkálkodhatnának együtt.

A szabadelvű egyházak kezdettől fogva kijelentették hajlandóságukat az összes ref. egyházak egyesülése iránt és e czélból számos engedményt tettek (a szabadelvűek montpellieri zsinata 1905 november). De a mikor kétségtelenné lett, hogy az orthodox gyülekezetek elhatározták, hogy visszautasítanak bárminő közös szervezetet, kénytelenek voltak a szükségnél fogva megalkotni saját szervezetüket külön zsinattal és egyetemes zsinattal. Nyilvánvalóvá kívánván tenni azt a szándékukat, hogy ők nem egy dogmatikus, hanem egy szabadelvű és türelmes egyházat akarnak alkotni, *az egyesült református egyházak* nevet választották.

De itt nem ért véget a dolog. Az orthodoxok kisebbségénél a szavazat megszorító magyarázata a vezetők által, sok más egyéb okkal együtt oly nehézségeket támasztottak, hogy egy részük elhatározta, hogy félre vonul a tömegtől és felhívást intéz Franciaország összes ref. protestansaihoz, hogy egy széles evangéliumi alapon alkossanak egy nagy keresztény testületet, a mely minden párt szellemén felül és kívül áll (en dehors et au dessus des partis). Ezek az egyesült emberek, a kiknek vezére Rouen lelkipásztorja, Monod Wilfred, jelenleg a párisi Oratorium egyháznak megválasztott papja, meghívták mindazokat, a kik ugyanazon elveket osztják a jarnaci gyűlésre (1906 október) és ott megvetették alapját *a református egyházak egyesületének*, a mely alkotmányos zsinatát néhány nappal ezelőtt (1907 június) tartotta meg Párisban. Itt is lesznek

kerületi zsinatok és egy egyetemes zsinat, úgy, hogy nekünk reformátusoknak ezután három különféle kerületi zsinataink és három különféle egyetemes zsinatunk lesz Franciaországban; az *evangelium szerint reformált nemzeti egyesületi* (orthodox); az *egyesült református egyházakéi* (szabadelvű) és a *református egyházak egyesületi* (párton kívül) És mindezek a zsinatok némelykor ugyanazon városban tartják gyűléseiket (például Montpellierben szabadelvű zsinat 1905-ben, orthodox 1907-ben), az ember nem tudja, minő szervezetről van szó, ha csak nincs megmondva a határozott cím és a határozott adat.

Van még egy más zavar is. A jarnaci vagy a *református egyházak egyesületének* tagjai igényt tartanak arra, hogy ők minden párt szellemen felül állanak. Ők felhívást intéztek az összes református protestansokhoz, a kik ugyanazt a célt tartják szem előtt és evangéliumi alapon a hitnek és szabadságnak ugyanazon elveit vallják. E szerint ők ugyanazon egyházi elveket vallják, a mit a szabadelvűek, jóllehet, nem mindnyájokuk ugyanaz theologiai nézete. Így történt, hogy a szabadelvű egyházak közül igen sokan a jarnaci tömeghez csatlakoztak. Jelenleg a református egyházak egyesületének gyülekezetei közül több mint fele már az *egyesült református egyházakhoz tartozik*.

Sokkal logikusabb lenne a két szervezetet összcsovasztani; de az úgy venné ki magát, mintha a jarnaciak, a kik egy párthoz sem akarnak tartozni, átmennének a szabadelvűekhez. Sokan azonban közülök még mindig ellenszenvvel viselkednek a szabadelvűek iránt. E mellett azt hiszik, hogy az *evangelium szerint reformált egyházak* mérsékelt orthodox egyházaiból nem szerezhetnek maguknak új tagokat, ha azt mondhatják róluk, hogy ügyüket a szabadelvűekével egyesítették.

De gyakorlati okok kényszeríteni fogják a *református egyházak egyesületét* és az *egyesült református egyházakat* mi előbb, hogy egyesüljenek és akkor a református egyházaknak csak két külön felekezete marad, egyik dogmatikai alappal az egyházaknak körül-belől kétharmadával és a másik evangéliumi, dogma nélküli alappal, magához gyűjtve az egyházak egyharmadát, a melyek között bizonyynyal sok lesz a legjelentékenyebbek közül.

Az összes református egyházak képviselőinek egyetemes gyűlése nem fog létre jönni, mivel az orthodox párt nem fogadja el annak elvét. De a különböző szervezetek képviselői valószínűleg

tartani fognak egy conferentiát, hogy a különböző protestans felekezeteknek már meglevő szövetkezetét megszilárdítsák és hogy az összes protestans erőket egyesítsék a közös ügy védelmére, a nélkül, hogy maguknak a felekezeteknek kormányzásába beleelegyednének. Teljesen bizonyos vagyok benne, hogy a protestansok közötti egyesülés ügye fejlődésnek indul a közel jövőben.

FERENCZ JÓZSEF.

G y ö n g y m o n d a t o k .

(Újkori íróktól.)

Isten. Isteni tulajdonok, stb.

Isten mindenütt jelen van, csak Rómában nincs, mert ott helyettese van. *Saphir*.

Maximilián császárt meglepte vadászatban egy iszonyu zivatar és leugorván lováról, udvaronczaik között hajadon fővel letérdelt, mondván: Neked, óh! mennydörgő úr, legyen mindig tisztelet! Tied egyedül minden hatalom! Te egyedül vagy császár, mi mind a te alázottaid vagyunk!

Az alkotó, jutalmazó és boszuálló egy Isten ismerete a nivelt értelem gyümölcse. *Voltaire*.

Az Isten jár! Az Isten beszél! Az Isten ír egy kis hegyen
Az Isten harczol! Az Isten emberré leszen! Az istenember meghal
kivégzés által! Ezek aztán a fogalmak! *Voltaire*.

Minél inkább ismeri az ember a természetet, annál inkább imádja annak szerzőjét. *Voltaire*.

Az istentagadás semmi jót sem tehet az erkölcestannal és annak sokat árthat. Szintén oly veszélyes az, mint a vakbuzgóság. *Voltaire*.

Legyen templomunk, hol Istent imádjuk, jótéiteit énekeljük, igazságát hirdessük, az erényt ajánljuk; minden egyéb annyi, mint pártszellem, fogásosság, csalás, kevélység, fűsévénység. *Voltaire*.

Látom Istent minden művében, érzem létét ő magában és magam körül mindenben, mindenütt. De mihelyest önmagában akarom vizsgálni, akarván megtudni: hol van ő? mi? és miből áll? azonnal elillan és zavarodott elmém többé mit sem tud. *Rousseau*.

Az emberbe begyökerezett gondolat az egyetlenegy Isten felől,